

Odborné vzdělávání ve Finsku

Příloha je zpracována na základě publikace, kterou vydal Cedefop v roce 2006 v době, kdy Finsko předsedalo Evropské unii, a je doplněna o informace získané z jiných zdrojů.

Všeobecné informace

Finsko má rozlohu 338 145 km²; z toho 68 % zabírají lesy, 10 % voda a 8 % zemědělská půda. Je rozděleno do šesti zemí (*lääni, län*)¹: Åland, Jižní Finsko, Západní Finsko, Východní Finsko, Oulu a Laponsko; 15 regionů a 432 obcí. Provincie Åland se skládá z více než 6500 ostrovů a skalnatých ostrůvků a má autonomní status s vlastním parlamentem (*maakuntapäivät, lagting*) a vládou (*maakuntahallitus, landskapsregering*), která spravuje zájmy asi 26 000 obyvatel této provincie. (O Åland byly vedeny spory mezi Finskem a Švédskem, které byly urovnány až v roce 1921. Úředním jazykem Ålandu je pouze švédština; písmeno „A“ s kroužkem, které se čte jako „ó“ se ve finštině nevyskytuje.)

Ve Finsku žije přibližně 5,2 miliónu obyvatel (hustota osídlení je 17 obyvatel na km²), kteří jsou rozděle-

ni do tří jazykových skupin. Kolem 92 % lidí mluví finsky, 6 % švédsky a 0,03 % sámsky. Ve Finsku žije relativně malá skupina imigrantů (1,9 % z celkového počtu obyvatel). Nejvíce imigrantů pochází z bývalého Sovětského svazu, přibližně pětina imigrantů ze zemí Evropské unie. Úředními jazyky ve Finsku jsou finština a švédština.¹ Hlavním městem jsou Helsinky, kde žije 0,6 miliónu lidí. Měnou Finska je euro.

Stručné dějiny Finska

Předkové dnešních Finů žili na tomto území již od doby kamenné.

Ve středověku bylo Finsko objektem zájmu Švédska a římsko-katolické církve ze západu a Novgorodského knížectví a pravoslavné církve z východu. V roce 1323 bylo území obývané Finy rozděleno na základě smlouvy Nöteborg (finsky: *Pähkinäsaaren rauha*) – většina připadla Švédskému království a východní části Karélie Novgorodskému knížectví.

V průběhu 14. století začali Švédové říkat finským provinciím *Österland* (Východní země). V roce 1362 Finové získali právo účastnit se volby švédského krále a později posílali své zástupce do švédského parlamentu. Správním, obchodním a kulturním střediskem bylo v té době Turku. Švédský král Gustav Vasa, který vstoupil na trůn v roce 1523, stranil reformaci a jeho politiku podporoval tehdejší biskup v Turku Mikael Agricola. Ten mimo jiné položil základy spisovné finštiny a v roce 1548 přeložil do finštiny Nový zákon. Celá Bible byla ve finštině k dispozici až v roce 1642. V roce 1640 byla v Turku založena první finská univerzita, která byla po velkém požáru Turku v roce 1828 přemístěna do Helsinek.

Finsko bylo 600 let pod švédskou nadvládou. V průběhu velké severní války (1700 – 1721) Švédsko načas ztratilo své postavení ve Finsku, které bylo okupováno Ruskem. O sto let později Rusko znovu napadlo Finsko, které bylo roku 1809 připojeno k Rusku jako autonomní velkoknížectví, zachovalo si však legislativu, luteránské náboženství a švédštinu jako úřední jazyk. (Finština se stala rovnocenným úředním jazykem až v roce 1902.) Na carův příkaz se v roce 1812 staly Helsinky hlavním městem místo Turku.

V roce 1866 byl vydán zákon o základních školách.

V roce 1899 proběhla první vlna rusifikace, při níž byly omezeny pravomoci finského sněmu. Autonomní

práva byla velkoknížectví navracena až po generální stávce v Rusku v roce 1905. V roce 1906 byl starý stavovský sněm nahrazen jednokomorovým parlamentem (*eduskunta, riksdag*) s 200 poslanci, kteří byli voleni všemi občany, muži i ženami, staršími 24 let.

V roce 1908 začalo druhé období rusifikace.

6. prosince 1917 Finsko vyhlásilo nezávislost, v zemi však vypukla občanská válka mezi levicí podporovanou sovětským Ruskem a pravicí podporovanou Němcem, která v květnu 1918 skončila vítězstvím senátu v čele s generálem G. Mannerheimem. Finsko se stalo republikou, jejíž první prezident byl zvolen v létě 1919.

V roce 1921 byl schválen zákon o povinné školní docházce a o rok později zákon o vysokých školách.

V zimě 1939 – 1940 probíhala tzv. zimní válka poté, co Sovětský svaz porušil pakt o neútočení z roku 1932 a Finsko napadl. Mírová smlouva, která válku

ukončila, připravila Finsko o jihovýchodní část území. Finsko se snažilo získat bezpečnostní záruky spojenectvím s Německem. Jakmile Hitler zaútočil na východní frontě, vyhlásilo Finsko neutralitu, přesto však sovětská letadla bombardovala finská města, čímž bylo Finsko znovu vtaženo do války. Vztahy se Sovětským svazem byly definitivně upraveny až Pařížskou smlouvou v roce 1947.

Finsko poté začalo upevňovat své mezinárodní postavení. V roce 1952 se v Helsinkách konaly zimní Olympijské hry. V roce 1956 se Finsko připojilo k Severské radě, kterou v roce 1953 založily tři státy: Dánsko, Norsko a Švédsko. V roce 1957 země rady zrušily pasové formality na hranicích mezi sebou. V prosinci téhož roku bylo Finsko přijato do OSN.

V roce 1995 vstoupilo Finsko do Evropské unie. V roce 1999 byla pozměněna ústava z roku 1919.

Cíle a priority vzdělávací politiky

Politický základ pro rozvoj a reformy vzdělávání tvoří pětiletý plán sestavovaný vládou na další období. Současný plán rozvoje vzdělávání a výzkumu na léta 2003-2008 (*Koulutus ja tutkimus, Utbildning och forskning*) má tyto priority:

Zlepšení vzdělávacího systému

- rozšířit možnost studovat v postobligatorním školním vzdělávání zároveň všeobecně vzdělávací a odborné předměty;
- zvýšit spolupráci mezi odbornými vysokými školami a univerzitami a vyjasnit jejich oddělené role;
- vytvořit koherentní systém vzdělávání a profesní přípravy dospělých, který by mohl reagovat na vzdělávací potřeby dospělých a na požadavky trhu práce;
- vymyslet způsoby uznávání výsledků předchozího učení na všech úrovních vzdělávání.

Obsah a metody vzdělávání

- přizpůsobit obsah vzdělávání modernímu světu a brát přitom v úvahu vzrůstající úlohu mezinárodní spolupráce a multikulturalismu;
- zlepšit nápravné vyučování, vyučování žáků se speciálními potřebami a sociální služby pro žáky tak, aby se nutné zásahy prováděly včas;
- podporovat podnikatelství zlepšováním spojení mezi vzděláváním a pracovním životem, obohacováním znalostí učitelů a kariérních poradců v oblasti podnikání a zajišťováním lepšího obsahu a metod vzdělávání;
- zlepšovat kvalitu praxe a učení se na pracovišti;
- poskytovat flexibilnější možnosti pro udržení a zlepšení profesních dovedností pracujících;

- zlepšovat vzdělávání kariérních poradců, žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a imigrantů, a lépe využívat informační a komunikační technologie (IKT) ve vzdělávání.

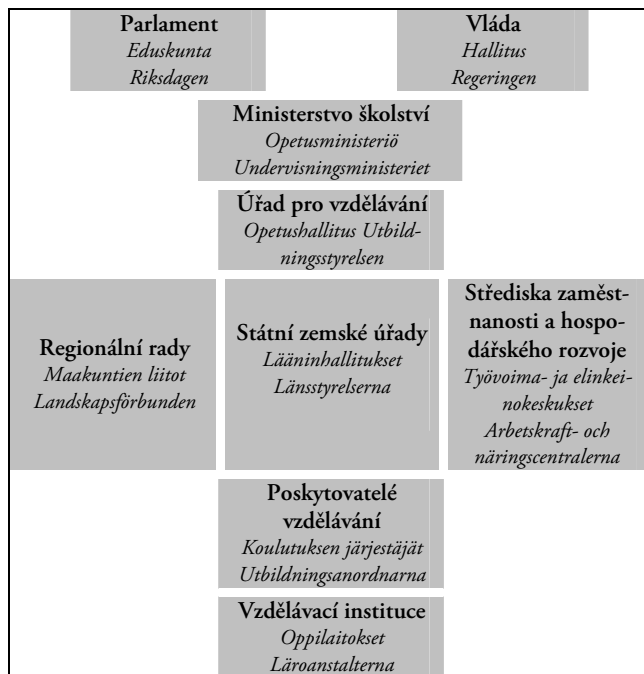
Kvantitativní cíle

- zajistit, aby do roku 2015 vzrostl ve věkové skupině 25-29 let podíl lidí s minimálně sekundárním vzděláním z 85 % na přinejmenším 90 %, a aby se podíl vysokoškoláků ve věkové skupině 30-34 let zvýšil ze 40 % alespoň na 50 %;
  - poskytovat absolventům sekundárního vzdělávání možnost získat kvalifikace nebo diplomy v počáteční profesní přípravě;
  - zajistit, aby do roku 2008 absolvovalo 25 % nových studentů odborných vysokých škol a 2-3 % nových studentů univerzity cestu do vysokoškolského vzdělávání přes základní vzdělávání a počáteční profesní přípravu;
  - zajistit větší rovnováhu mezi počtem dívek a chlapců v profesním a všeobecném sekundárním vzdělávání;
  - poskytovat postobligatorní vzdělávání nebo profesní přípravu všem tak, aby do roku 2008 alespoň 96 % absolventů základní školy vstoupilo do všeobecně vzdělávací sekundární školy, do odborného vzdělávání a nebo do dalšího (dobrovolného) vzdělávání.
- Od srpna 2006 je do všech programů absolvovaných ve středoškolském odborném vzdělávání začleněno předvádění způsobilostí jako cesta ke zlepšování i zajišťování kvality profesní přípravy. Žáci ukazují, do jaké míry splnili cíle studia a získali profesní způsobilosti vyžadované na trhu práce. Demonstrace způsobilostí

probíhá po celou dobu vzdělávání a je organizována ve spolupráci s podniky v reálných pracovních situacích.

Po čtyřletém experimentálním období jsou od roku 2006 poskytovatelé odborného vzdělávání financováni podle výkonu.

Institucionální rámec systému vzdělávání

Ministerstvo školství má celkovou odpovědnost za veřejně financované vzdělávání a přímo řídí vysoké školy.

Ministerstvo práce (*työministeriö, arbetsministeriet*) odpovídá za poskytování a financování profesní přípravy zaměstnanců. Oddělení pro realizaci politiky trhu práce spolupracuje s regionálními středisky zaměstnanosti a hospodářského rozvoje.

Úřad pro vzdělávání podléhá ministerstvu školství. Je to expertní orgán, jehož úkolem je rozvíjet, monitorovat, podporovat a evaluovat jak základní a středněškolské vzdělávání, tak vzdělávání dospělých. Nese právní odpovědnost za rámcová kurikula pro poskytovatele odborného vzdělávání i pro základní a středněškolské všeobecné vzdělávání. Poskytuje rámec pro počáteční profesní kvalifikace a kvalifikace založené na kompetencích. Slouží také vysokým školám.

V každém ze šesti státních zemských úřadů se záležitostmi, které spadají pod ministerstvo školství, zabývá oddělení školství a kultury.

Patnáct regionálních rad není součástí státní správy. Mají na starost vytváření regionálních plánů rozvoje ve spolupráci s místními úřady, zástupci světa práce a nevládních organizací. Na regionální úrovni působí také 15 regionálních středisek zaměstnanosti a hospodářského rozvoje.

Místní úřady zodpovídají za organizaci základního vzdělávání a částečně za jeho financování. Za organizaci odborného vzdělávání a za autorizaci jeho poskytovatelů odpovídá ministerstvo školství. 80 % institucí odborného vzdělávání je financováno obcemi nebo společenstvím obcí, 20 % financuje stát nebo soukromé organizace.

Legislativní rámec

Finská legislativa pro vzdělávání byla tradičně podrobná a zaměřená na různé druhy poskytovatelů vzdělávání. Reforma legislativy byla provedena koncem 90. let a snažila se o konsolidaci zákonů do jednoho rámcového zákona. Zaměřila se na vzdělávání místo na instituce (zákon č. 630/1998 a výnos č. 811/1998 o odborném vzdělávání). Legislativa upravující primární a sekundární úroveň vzdělávání a částečně vzdělávání dospělých byla reformována k 1. lednu 1999 jednotnějším zákonem (zákon č. 631/1998 a výnos č. 812/1998 o odborném vzdělávání dospělých), který se týká cílů, obsahu a úrovní vzdělávání i práv a povinností žáků.

Tyto zákony podstatně zvýšily pravomoci místních úřadů, dalších poskytovatelů vzdělávání a škol.

Zákon o odborném vzdělávání a přípravě upravuje právo poskytovat odborné vzdělávání. Poskytovatel vzdělávání musí mít autorizaci, která určuje maximální počet žáků a oborů studia. Zákon obecně upravuje obsah studia, práva žáků a evaluaci vzdělávání. Poskytovatel může rozhodovat například o místním kurikulu, o dalším financování, o zaměření vzdělávacích kurzů, o spolupráci s podniky.

Úloha sociálních partnerů

Sociální partneři se mohou podílet na plánování odborného vzdělávání a jeho priorit účastí v komisích profesní přípravy, v Poradním výboru pro spolupráci ve vzdělávání a v Radě pro vzdělávání dospělých ustanovených ministerstvem školství. Kromě toho existují též řídicí orgány a poradní výbory vzdělávacích institucí. V roce 2004 vláda jmenovala tripartitní Radu pro pracovní a vzdělávací záležitosti (*työ- ja koulutusasiainneuvosto, rådet för arbets- och utbildningsärenden*), která má zvažovat úkoly politiky práce a vzdělávání. V této Radě jsou na vysokých místech zástupci ústředních organizací trhu práce.

Úkolem komisí profesní přípravy a Poradního výboru pro spolupráci ve vzdělávání je plánovat a rozvíjet odborné vzdělávání a podporovat vzájemné působení mezi vzděláváním a světem práce.

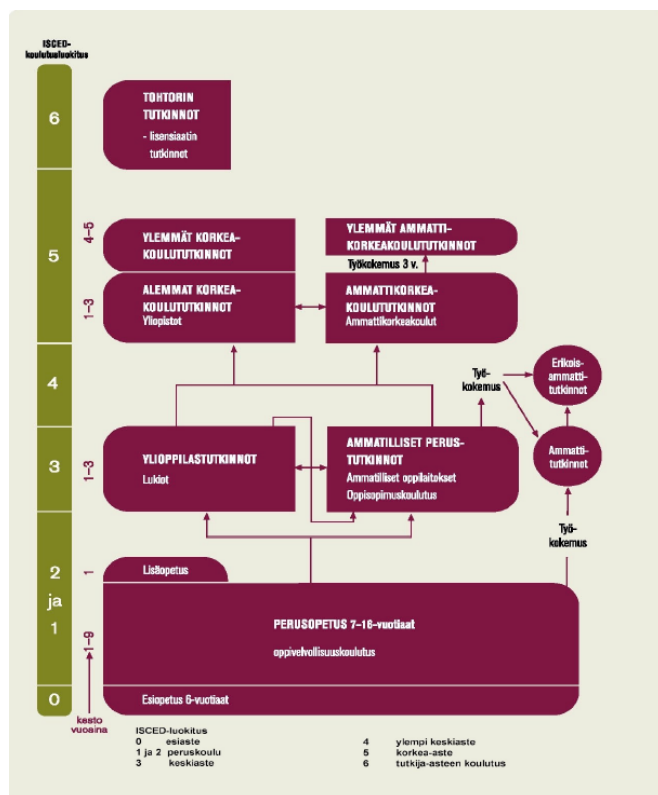
V odborném vzdělávání a přípravě dospělých fungují kvalifikační komise, které jmenuje Úřad pro vzdělávání a které jsou uspořádány na tripartitním základě.

Mezi jejich úkoly patří dohled nad pořádáním kompetenčních testů, potvrzování schválených kvalifikací a podpisování kvalifikačních certifikátů. Rada pro vzdělávání dospělých je politický orgán, který připravuje zprávy o vzdělávání a profesní přípravě dospělých a zaujímá postoj k otázkám zaměření současné a budoucí politiky.

Řídící orgány a poradní výbory ve vzdělávacích institucích odpovídají za místní spolupráci v odborném vzdělávání a za jeho rozvoj. Na regionální úrovni neexistují žádné oficiální orgány, kromě společenství obcí, která zahrnují celý region. Neformální spolupráce na místní úrovni se v poslední době rozšířila v důsledku nárůstu praktické přípravy v počátečním odborném vzdělávání a zkoušení založeného na kompetencích v profesní přípravě dospělých.

Konfederace finského průmyslu – EK (*Elinkeinoelämän Keskusliitto, Finlands Näringsliv*) je organizace zaměstnavatelů, která se aktivně zapojuje do utváření politiky odborného vzdělávání. Pro zaměstnance existují tři ústřední organizace: Ústřední organizace finských odborových svazů – SAK (*Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö, Finlands Fackförbunds Centralorganisation*); Ústřední organizace zaměstnanců státní správy – STTK (*Toimihenkilökeskusjärjestö, Tjänstemannacentralorganisationen*); Ústřední organizace vysokoškolských pracovníků – AKAVA (*Korkeasti koulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö, Centralorganisation för högutbildade*). Učitelé OVP jsou většinou členy AKAVA.

Systém vzdělávání (schéma ve finštině)

Všechny obce jsou ze zákona povinny poskytovat bezplatné předškolní vyučování (*esiopetus, förskoleundervisning*) všem dětem od věku 6 let. Účast v tomto vzdělávání je dobrovolná, přesto do těchto škol chodí téměř 100 % dětí.

Povinná školní docházka (*peruskoulu, grundskolan*) začíná v roce, ve kterém dítě dosáhne sedmi let věku, a končí absolvováním celého základního vzdělávání neboli po devíti letech. Na této úrovni neexistuje odborné vzdělávání.

Přibližně 95 % absolventů povinného vzdělávání pokračuje ve studiu. V roce 2005 pokračovalo 54 % z nich ve všeobecném středním vzdělávání (*lukio, gymnasium*), 38 % ve středním odborném vzdělávání (*ammattilinen koulutus, yrkesutbildning*) a 3 % v dobrovolném 10. ročníku (*lisäopetus, tilläggsutbildning*). Zbývající mladiství nepokračovali ve vzdělávání bezprostředně po ukončení povinného vzdělávání.

Vysokoškolské vzdělávání poskytují buď univerzity (*yliopistot, universiteten*) nebo odborné vysoké školy (*ammattikorkeakoulu, yrkeshögskolorna*). Věk začínajících studentů se liší, protože zhruba polovina z nich nezačíná studovat ihned po absolvování střední školy.

Žáci se hlásí na střední školy prostřednictvím celostátního spojeného přihlašovacího systému, který je společný pro střední všeobecně vzdělávací i střední odborné školy. Žáci si mohou vybírat z obou možností. Výběrová kritéria pro odborné školy obvykle zahrnují prospěch v povinném vzdělávání, praxi v oboru a různé vstupní testy. Přednost mají mladí lidé bez předchozího odborného vzdělání.

Podobný spojený přihlašovací systém funguje pro absolventy středních všeobecně vzdělávacích a odborných škol s maturitou, kteří se hlásí na odborné vysoké školy a univerzity.

Tento systém umožňuje žákům a studentům vybírat si z více škol, aniž by přitom museli posílat několik přihlášek různým institucím. Přijímací řízení je mnohem efektivnější než kdyby si každá škola vybírala své studenty sama. Studenti vysokých škol nemohou být přijati do několika škol najednou.

Základní škola je devítiletá, v případě zájmu mohou žáci absolvovat ještě 10. dobrovolný ročník, který je určen těm, kdo si chtějí zlepšit svůj prospěch. Absolventi 10. ročníku předcházejí na střední školy za stejných podmínek jako ti, kdo ukončili povinnou školní docházku 9. ročníkem.

Síť středních všeobecně vzdělávacích škol pokrývá celou zemi, školy obvykle patří obcím. Studium je tříleté a školy se řídí národním rámcovým kurikulem. Studium se ukončuje národní zkouškou (*Ylioppilastutkinto, Studentexamen*), jejíž složení je podmínkou pro

vstup do vysokoškolského vzdělávání. Absolventi dostávají závěrečné vysvědčení a vysvědčení o zkoušce.

Žáci středních škol mají možnost kombinovat studium ve všeobecně vzdělávacích a odborných školách a složit zároveň národní a odbornou zkoušku. V roce 2002 využilo této možnosti 2050 žáků.

Střední odborné vzdělávání

Od srpna 2001 jsou všechny programy ukončené střední odbornou kvalifikací tříleté a obsahují 120 kreditů. Jeden ročník studia se skládá ze 40 kreditů, přičemž jeden kredit odpovídá v průměru 40 vyučovacím hodinám. Zkouška, kterou se ukončuje studium ve střední odborné škole, opravňuje ke vstupu na vysokou odbornou školu i na univerzitu.

Kvalifikaci lze získat ve středních odborných školách (*ammattiliset oppilaitokset, yrkesläroanstalterna*), v přípravě učňů (*oppisopimuskoulutus, läroavtalsutbildning*), nebo prostřednictvím zkoušky založené na demonstraci kompetencí. Počáteční odborné vzdělávání je poskytováno hlavně ve školách, kde většinu žáků tvoří mladí lidé bez předchozích profesních kvalifikací. Všechny počáteční odborné kvalifikace, které lze studovat v odborných školách, je možné získat též v učňovství.

V 90. letech byl zahájen systém kvalifikací založených kompetencích. Jeho úkolem je umožnit lidem s praxí, aby mohli demonstrovat své profesní způsobilosti bez ohledu na to, kde a jak je získali. Přibližně polovina pracovních sil ve věku 45-64 nemá totiž žádné formální kvalifikace, má však dovednosti a znalosti potřebné k výkonu kvalifikované práce získané dlouholetou praxí.

Celostátní rámcové kurikulum odborného vzdělávání je v každém oboru základem pro školní kurikulum. Existuje také povinnost vypracovat individuální studijní plán pro každého žáka. Úřad pro vzdělávání schvaluje rámcové kurikulum specifické pro každou kvalifikaci a požadavky na získání jednotlivých kvalifikací na základě demonstrace kompetencí. Spolupracuje přitom se světem práce, s učiteli a žáky.

Kurikulum obsahuje:

- odborné studium a učení na pracovišti, které se liší podle kvalifikace (90 kreditů);
- základní předměty, společné pro všechny obory (20 kreditů, z toho 16 povinných a 4 volitelné);
- volný výběr studia (10 kreditů); sem patří školní poradenství (alespoň 1,5 kreditu) a závěrečný projekt (minimálně 2 kredity).

Povinné základní předměty (16 kreditů) jsou:

- jazyk: finština nebo švédština (4 kredity);
- druhý úřední jazyk: finština nebo švédština (1 kredit);

- cizí jazyk (2 kredity);
- matematika (3 kredity);
- fyzika a chemie (2 kredity);
- předměty z oblasti společenských věd, ekonomiky a trhu práce (1 kredit);
- zdravotní výchova (1 kredit);
- tělesná výchova (1 kredit);
- umění a kultura (1 kredit).

Žáci si mohou vybírat z volitelných možností studia, které jsou k dispozici buď v jejich, nebo v jiné škole. Mohou to být profesně příbuzné kurzy, doplňkové základní předměty nebo všeobecně vzdělávací předměty, které umožňují žákům ukončit všeobecně vzdělávací školu a/nebo složit národní zkoušku zároveň se zkouškou odbornou. Mohou si vybrat kurzy na základě svého vlastního zájmu.

Všechny obory zahrnují šestiměsíční učení na pracovišti (alespoň 20 kreditů). Je to praxe v podnicích, kterou žáci vykonávají pod dozorem a jsou za ni hodnoceni. Účelem je seznámit žáky se skutečným pracovním životem a zvýšit jejich zaměstnatelnost.

Demonstrace profesních způsobilostí byly zavedeny v srpnu 2006. Žáci při nich předvádějí, do jaké míry si osvojili profesní dovednosti a znalosti nutné pro pracovní život. Demonstrace se odehrávají v průběhu studia ve skutečných pracovních situacích. Mají významnou roli v hodnocení modulů odborného vzdělávání ve školském systému. O známkování rozhodují společně zástupce pracoviště a učitel. Demonstrace profesních způsobilostí tvoří součást hodnocení odborného vzdělávání spolu s dalšími používanými hodnotícími metodami. Poskytovatelé odborného vzdělávání nominují místní výbory (zástupce zaměstnavatelů, zaměstnanců, poskytovatelů odborného vzdělávání, učitelů a žáků z daného oboru) tak, aby zajistili kvalitu demonstrací profesních způsobilostí. Výbor rozhoduje o organizaci a hodnocení demonstrací způsobilostí a o udílení příslušných certifikátů.

Ti, kdo absolvují určitou kvalifikaci, musí mít jak rozsáhlé základní odborné způsobilosti pro různé pracovní úkoly ve svém oboru, tak specializovanější kompetence a profesní způsobilosti vyžadované pracovním životem v jednom úseku dané kvalifikace. Specializace v rámci kvalifikace je určována studijními programy a názvem kvalifikace. Např. obor přírodní zdroje a životní prostředí obsahuje studijní programy zemědělství, zahradnictví, rybářství, lesnictví.

Jsou k dispozici tyto obory vzdělávání:

- humanitní a pedagogické vědy,
- kultura,
- společenské vědy, obchod a administrativa,
- přírodní vědy,

- technika, komunikace a doprava,
- přírodní zdroje a životní prostředí,
- sociální služby, zdravotnictví a sport,
- turismus, pohostinství a služby v domácnosti.

Téměř 80 % institucí odborného vzdělávání vlastní obce nebo společenství obcí. Soukromé organizace a nadace vlastní 18,5 % odborných škol. Stát vlastní šest škol; 2,5 % z celkového počtu. Pět z těchto šesti škol poskytuje speciální vzdělávání. Odborné a všeobecně vzdělávací školy obvykle sídlí na různých místech, někteří poskytovatelé vzdělávání však budují střediska, v nichž pracuje několik škol. Ministerstvo školství povzbuzuje poskytovatele odborného vzdělávání k tomu, aby zlepšovali svou spolupráci a sdružovali se do větších a efektivnějších celků.

Speciální odborné školy vzdělávají žáky s těžkým postižením nebo chronickými chorobami. Žáci se hlásí do školy přímo a jsou přijímáni v průběhu celého roku. Hlavní zásadou je začleňovat žáky se speciálními potřebami do normálních skupin. Některá postižení však neumožňují vykonávat všechna povolání, a proto existují speciální vzdělávací instituce, které se zaměřují na určité skupiny postižených a jejich speciální potřeby.

Příprava učňů

Příprava učňů je založena na národním rámcovém kurikulu popřípadě na směrnicích pro příslušnou kvalifikaci. Obojí může tvořit základ individuálního učebního programu, který je navržen tak, aby odpovídal potřebám pracoviště a žáka. Program definuje výslednou kvalifikaci, její rozsah, důležité úkoly včetně teoretického vyučování, časový rozvrh, povinnosti instruktora apod. Žákovo předchozí vzdělání a praxe musí být vzaty v úvahu a započítány do učebního programu. Program sestavují společně žák, zaměstnavatel a obecní úřad a je připojen k učební smlouvě. Učňovství vede ke stejným kvalifikacím a titulům jako školní vzdělávání.

Praktická část učňovství se odehrává na pracovišti. Je doplněna teoretickým vyučováním, které mohou poskytovat odborné školy, střediska odborného vzdělávání dospělých nebo jiné vzdělávací instituce. Přibližně 70-80 % z celkové doby stráví učeň na pracovišti pod dohledem instruktora.

Učně mohou vychovávat pouze podniky, které jsou dostatečně velké a vybavené materiálně i personálně.

Učni mohou podepsat smlouvu až v 15 letech, musí mít ukončené základní vzdělání, nebo mít posudek od poskytovatele vzdělávání, že mají dostatečné schopnosti pro absolvování učňovství. Mzdu jim platí zaměstnavatel podle kolektivní smlouvy. Činí obvykle asi 80 % mzdy kvalifikovaného pracovníka v daném oboru.

Existují dva druhy programů přípravy: jeden vede ke kvalifikaci, druhý doplňuje již získané kompetence a kvalifikace. V roce 2004 se účastnilo prvního druhu přípravy 18 000 a dalšího vzdělávání 29 500 učňů. Mladí lidé dávají přednost školnímu odbornému vzdělávání před učňovstvím.

Hodnocení přípravy na pracovišti a teoretického vyučování provádí společně zaměstnavatel a poskytovatel vzdělávání. Největší část zkoušky zaujímá test způsobilosti, při němž učni prakticky předvádějí dovednosti a znalosti potřebné pro dané povolání. Tento test mohou skládat i lidé z praxe, kteří profesní přípravu neabsolvovali.

Další programy pro mládež a alternativní cesty

Dalším druhem počátečního odborného vzdělávání je vzdělávání v kurzech (*työpajakoulutus, workshoputbildning*). To bylo původně zavedeno v 80. letech jako prostředek proti nezaměstnanosti mládeže, od 90. let zahrnuje i nezaměstnané dospělé. Kurzy se zaměřují na problémy lidí, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením nebo jsou již vyloučeni z trhu práce.

Kurzy nabízejí účastníkům výcvik vztahující se k praktické práci i poradenství a podporu při zvládnutí životních problémů. Nejsou součástí vzdělávacího systému, a proto výcvik nevede automaticky k formálním kvalifikacím. V programu kurzů je subvencované zaměstnání a praktický výcvik, rehabilitační činnosti spojené s prací, koučování, individuální poradenství, preventivní práce mezi drogově závislými a učňovství. Kurzy mají různou délku. Většinu zařízení pro pořádání kurzů vlastní obce a kurzy jsou financovány obcemi a úřady práce.

Odborné vzdělávání na postsekundární úrovni

Postsekundární neterciární odborné vzdělávání vede ke specializovaným profesním kvalifikacím, které jsou považovány za kvalifikace založené na kompetencích. Specializované odborné kvalifikace jsou převážně určeny pro dospělé s praxí a jsou klasifikovány na úrovni ISCED 4.

Systém umožňuje lidem, aby v testech kompetencí předvedli své profesní způsobilosti bez ohledu na to, zda je získali prací, studiem nebo zájmovými činnostmi. Vyučování připravující pro skládání testů kompetencí má formu individuálního učebního programu, který je vypracován zvláště pro každého účastníka.

Odborné vzdělávání na terciární úrovni

Vysoké školy se dělí na univerzity a odborné vysoké školy. Obecným požadavkem pro vstup do vysokoškolského vzdělávání je ukončené středoškolské vzdělávání. Cesta z odborného do vysokoškolského vzdělávání je méně obvyklá, ve školním roce 2004/05 ji použilo

24 % nových studentů odborných vysokých škol a méně než 5 % studentů univerzit.

Odborné vysoké školy (*Ammattikorkeakoulut, Yrkeshögskolor*)

Studium v odborných vysokých školách poskytuje vědecky fundované odborné vzdělávání v různých oborech. Odborné vysoké školy provádějí výzkum a vývoj a hrají významnou roli v regionálním rozvoji, protože nabízejí kvalitní vzdělávání a přispívají k hospodářskému životu regionu, zejména malých a středních podniků. Obvykle poskytují prakticky orientované vzdělávání v různých oborech. Studium trvá tři až čtyři roky. Odborné vysoké školy organizují také vzdělávání dospělých.

Absolventi odborných vysokých škol		
Rok	Počet absolventů	Z toho žen v %
1994	68	75,0
1995	1 638	68,4
1996	4 580	55,4
1997	5 956	56,8
1998	6 971	59,9
1999	9 890	64,3
2000	14 178	64,6
2001	18 045	64,5
2002	20 462	63,9
2003	20 588	63,2
2004	20 821	62,4

Ve Finsku je 29 akreditovaných odborných vysokých škol. 18 z nich vlastní místní úřady nebo společenství obcí, 11 je soukromých. Akreditace určuje poslání instituce, obory vzdělání, počet studijních míst a vyučovací jazyk.

Podmínkou přijetí je absolvování střední všeobecné vzdělávací nebo odborné školy a složení závěrečné zkoušky, nebo rovnocenné mezinárodní či cizí osvědčení. Studenti se hlásí ke studiu na odborných vysokých školách prostřednictvím celostátního spojeného přihlašovacího systému. Jsou vybíráni na základě prospěchu ve střední škole a praxe a v mnoha případech školy pořádají přijímací zkoušky.

Odborné vysoké školy poskytují vzdělávání v těchto oborech:

- humanitní a pedagogické vědy,
- kultura,
- společenské vědy, obchod a administrativa,
- přírodní vědy,
- technika, komunikace a doprava,
- přírodní zdroje a životní prostředí,
- sociální služby, zdravotnictví a sport,
- turismus, pohostinství a služby v domácnosti.

Studijní programy (ISCED 5A) sestávají ze základního a oborového studia, volitelných předmětů, praktické přípravy a diplomního projektu. Ministerstvo školství předpokládá, že programy odpovídají 140 popř. 160 kreditům (tři a půl až čtyři roky celodenního studia). Jeden kredit je ekvivalentní přibližně 40 hodinám práce studenta; jeden školní rok obsahuje kolem 40 kreditů. Studenti denního studia musí absolvovat školu maximálně do jednoho roku po normální délce studia, pokud nedostanou výjimku. Postgraduální studium bylo v odborných vysokých školách oficiálně zavedeno v roce 2005 a odpovídá 40-60 kreditům.

Směrnice pro hodnocení žáků jsou obsaženy ve zkušebním řádu každé školy. Student, který dokončí celé studium, dostane diplom.

Univerzity

Úkolem univerzit je podle zákona podporovat nezávislý výzkum a vědecké znalosti a poskytovat v daném oboru vzdělávání nejvyšší úrovně. Všechny univerzity jsou státní a jsou financovány přímo ze státního rozpočtu. Ke studiu mohou být přijati absolventi středních škol všeobecně vzdělávacích i odborných, držitelé diplomu z odborné vysoké školy a absolventi postsekundárního odborného vzdělávání.

Univerzitní vzdělávání je rozděleno do 20 oborů: theologie, filozofie, právo, společenské vědy, ekonomie a komerční správa, psychologie, pedagogika, přírodní vědy, zemědělství a lesnictví, vědy o sportu, inženýrské stavby a architektura, lékařství, zubní lékařství, zdravotvěda, veterinární lékařství, farmacie, hudba, umění a design, divadelní vědy, drama a tanec a výtvarné umění. Studium je regulováno příslušnými výnosy.

Absolventi univerzit		
Rok	Počet absolventů	Z toho žen v %
1995	13 521	55,9
1996	14 865	57,7
1997	16 050	58,1
1998	16 557	58,6
1999	17 214	57,6
2000	16 845	59,3
2001	16 822	59,2
2002	17 708	60,4
2003	18 197	61,6
2004	18 293	61,7

Struktura univerzitních hodností byla reformována téměř ve všech oborech studia. Nový systém zavedl v roce 2005 titul bakaláře (minimálně 120 kreditů a tři roky denního studia). Titul magistra (master) vyžaduje 160 kreditů a alespoň pět let denního studia, dva roky

po dosažení titulu bakaláře. Postgraduální programy, tzn. ty, které vedou k licenciátu a k doktorským titulům, jsou k dispozici studentům s vysokoškolskými diplomy.

Rotunda ve Finské národní knihovně³

Vzdělávání dospělých

Vzdělávání dospělých je obecně rozděleno na tři části:

- sebevzdělávání – poskytování možnosti vzdělávat se podle vlastního přání, okolností a stupně dosaženého vzdělání; je zcela nebo částečně financováno školskou správou;
- profesní příprava pro trh práce poskytovaná nezaměstnaným ministerstvem práce;
- profesně zaměřené vzdělávání při zaměstnání financované zaměstnavateli a obvykle probíhající v pracovní době. Zaměstnanci se vzdělávají v souladu potřebami zaměstnavatele buď na pracovišti, nebo ve vzdělávacích organizacích obvykle stejných jako u sebevzdělávání a profesní přípravy pro trh práce.

Nejnovější politický vývoj ve vzdělávání dospělých

Současná politika vzdělávání dospělých je založena na Zprávě parlamentního výboru pro vzdělávání dospělých (*Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän mietintö, Promemoria av den parlamentariska arbetsgruppen för vuxenutbildning*), který ukončil svou práci v únoru 2002. Výbor stanovil čtyři obecné cíle, na kterých jsou založeny návrhy činností:

- více Finů se bude věnovat vlastnímu rozvoji a pracoviště se stanou učícími se organizacemi;
- vzdělávání dospělých bude poskytovat kvalifikované pracovní síly pro všechny úrovně zaměstnání a pro všechna povolání;
- budou vyvíjeny metody, s jejichž pomocí se budou dospělým poskytovat dobré příležitosti k vlastnímu rozvoji;
- vzdělávání dospělých bude využíváno k udržování a k posilování zastupitelské demokracie, k prevenci sociálního vylučování a k podpoře aktivního občanství.

Tyto obecné cíle mají:

- poskytnout všem občanům příležitost ke vzdělávání po dobu jednoho až dvou týdnů každoročně a pro důkladnější obnovu kompetencí každých 10 až 15 let;
- poskytovat dospělým dostatečné vzdělávací příležitosti na všech úrovních organizování vzdělávání, které bude brát v úvahu pedagogické a jiné učební podmínky dospělých, kteří jsou obvykle zaměstnaní;
- podporovat rovnost ve vzdělávání dospělých, zejména prostřednictvím akčního programu pro dospělé s nižším stupněm počátečního vzdělání;
- posilovat vyučovací metody a poradenství a vytvářet nová učební prostředí a virtuální vzdělávání, rozvíjet uznávání výsledků učení a investovat do kompetencí učitelů a instruktorů;
- rozvíjet sociální příspěvky pro dospělé studenty a udržovat poplatky za vzdělávání dospělých na rozumné výši.

Program Noste (Lyftet)

Program Noste je pětiletý (2003-07) akční program vzdělávání zaměřený na dospělé ve věku 30-59 let, kteří ukončili pouze základní vzdělávání. Poskytuje příležitost bezplatně absolvovat počáteční odborné vzdělávání a další či specializované odborné vzdělávání nebo některé moduly z tohoto vzdělávání. Finance mohou být také použity pro vyučování způsobilosti pro informační společnost, např. školení pro řídicí průkaz na počítače a pro ukončení základního vzdělávání lidí ve věku 25-54 let.

Všeobecným cílem programu *Noste* je zlepšit kariérní vývoj lidí, kteří nemají vyšší než základní vzdělání, snížit nedostatek pracovních sil způsobený předčasnými odchody do důchodu a zvýšit zaměstnanost. (Název programu odkazuje na pozvednutí kvalifikace dospělých.)

Rozvoj kvalifikací a kompetencí a inovativní pedagogika

Mechanismy anticipace potřeb vzdělávání

Rozvojový plán Vzdělávání a výzkum 2003-08 (*Koulutus ja tutkimus 2003-08, Utbildning och forskning 2003-08*) zahrnuje rozvojová opatření pro všechny stupně vzdělávání, hlavní cíle politiky vzdělávání a výzkumu a rámec pro přidělování finančních prostředků.

Informace o kvantitativní potřebě vzdělávání poskytuje především Úřad pro vzdělávání (*Opetushallitus, Utbildningsstyrelsen*). Ten používá výpočetní model vytvořený v letech 1996-1999 v projektu MITENNA, který se zabýval anticipací kvantitativních vzdělávacích potřeb v odborném vzdělávání a přípravě (*Määrällisten koulutustarpeiden ennakointi, Prognostiseringen av kvan-*

titativautbildningsbehov). Úkolem projektu MITEN-NA bylo shromážďovat statistické a jiné informace nezbytné pro anticipaci potřeb kvalifikací a vytvořit použitelný výpočetní model. Výpočetní model je používán pro předpověď na léta 2001-2010 a je odvozen od předvídaných změn a přirozeného úbytku v pracovních silách. Tyto předpovědi jsou potom specifikovány pro jednotlivé obory a stupně vzdělávání.

Informace o kvantitativní anticipaci kvalifikací poskytuje také projekt Pracovní síly 2020 (*Työvoima 2020, Arbetskraft 2020*) koordinovaný ministerstvem práce. Jeho hlavním úkolem je anticipovat hospodářský rozvoj a potřebu pracovních sil v letech 2003 až 2020.

Důležitými vládními orgány v anticipaci potřeb kvalifikací jsou komise profesní přípravy a Poradní výbor pro spolupráci ve vzdělávání. Jejich úkolem mimo jiné je monitorovat, evaluovat a anticipovat vývoj odborného vzdělávání a požadovaných kompetencí v pracovním životě v jejich vlastních oborech. Obvykle jsou žádány, aby reagovaly na oficiální návrhy, anticipační zprávy a plány a komentovaly je.

Prostupnost cest a nová partnerství ve vzdělávání

Základní filozofií finského vzdělávacího systému je, že cesty procházející formálním školským systémem jsou otevřeny všem. Základní vzdělávání je jednotné a dává oprávnění pokračovat ve vzdělávání na středoškolské úrovni. Pro vysokoškolské vzdělávání se studenti kvalifikují zkouškami.

Všeobecné středoškolské vzdělávání má na sekundárním stupni tradičně výsadní postavení. Hlavním úkolem rozvíjení vzdělávacího systému v posledním desetiletí je spojování všeobecného a odborného vzdělávání umožňující žákům studovat zároveň v obou směrech.

Zvláštní pozornost je věnována zvyšování a obnově kvalifikací a počáteční profesní přípravě dospělých pracovních sil, zejména u pracovníků bez formálních kvalifikací nebo se zastaralými znalostmi a dovednostmi.

Aktualizace kurikul

Každé kurikulum je založeno na celostátním rámcovém kurikulu a skládá se ze školního kurikula a z individuálního studijního plánu.

Celostátní rámcové kurikulum

Celostátní rámcová kurikula a rámec pro kvalifikace založené na kompetencích tvoří zákonnou normu pro vzdělávací instituce a platí pro všechny poskytovatele středního odborného vzdělávání. Úřad pro vzdělávání schvaluje oborově specifická rámcová kurikula a požadavky každé kvalifikace založené na kompetencích. Kurikula jsou zpracovávána ve spolupráci se sociálními

partnery z různých oborů, se zástupci a odborníky ze světa práce a s učiteli a žáky.

Kromě všeobecně vzdělávacích a odborných předmětů zahrnují rámcová kurikula a požadavky kvalifikací založených na kompetencích také tato témata:

- internacionálnost;
- podporování udržitelného rozvoje;
- používání techniky a informační technologie;
- podnikatelství;
- činnosti zaměřené na zákazníka;
- spotřebitelské způsobilosti;
- ochranu zdraví a bezpečnosti při práci.

Zahrnují také klíčové kompetence:

- umění učit se;
- řešení problémů;
- interakční a komunikační dovednosti;
- týmovou spolupráci;
- etické a estetické znalosti a dovednosti.

Kurikula poskytovatelů odborného vzdělávání

Rámcová kurikula jsou doplňována školními kurikuly, která jsou definována místně. Poskytovatelé vzdělávání (obce) mohou delegovat rozhodování o kurikulu na vzdělávací instituce, které přitom berou v úvahu místní potřeby.

V decentralizovaném systému mají učitelé značnou volnost v otázkách týkajících se vyučování, např. ve výběru vyučovacích metod, v integrování teoretického vyučování a praxe apod.

Individuální studijní plány

Žáci si mohou vybírat volitelné kurzy a dokonce i studium v jiné škole, a proto jsou nutné individuální učební plány, kterými se studium řídí. Individuální učební plán stanoví, co, kdy a jak žák studuje, a způsob hodnocení studia. Je sestaven na základě kurikula a žákova výběru, který je usnadňován poradenstvím o možnostech dalšího studia.

Modulární kvalifikace

Modulární struktura kvalifikací zvyšuje flexibilitu a možnosti výběru a usnadňuje získání kreditu za předchozí studium. Kvalifikace jsou ve velkých modulech, které si žáci mohou vybírat a sestavovat způsobem, jaký jim vyhovuje.

Orientace a poradenství

Úkoly a obsah poradenství pro žáky jsou stanoveny v celostátním rámcovém kurikulu schváleném Úřadem pro vzdělávání. Každý poskytovatel vzdělávání rozhoduje o praktické realizaci poradenství a o prostředcích, které jsou pro personální poradenství k dispozici. Kariérní poradenství v úřadech práce je řízeno zákonem 1295/2002 o veřejných službách zaměstnanosti (*Laki*

julkisesta työvoimapaalvelusta, Lag om offentlig arbetsskraftsservice).

Spolupráce mezi školskými úřady a úřady práce funguje na národní, regionální i místní úrovni.

Kromě toho existují též soukromá poradenská zařízení, včetně organizací trhu práce, sdružení vzdělávacích poradců a studentských svazů. Úřad pro hospodářské informace (*Taloudellinen tiedotustoimisto*), spravovaný organizacemi zaměstnavatelů, produkuje orientační materiály představující pracovní život a povolání a poskytuje školení poradcům pro volbu povolání.

Poradenství se zaměřuje na podporu žáků při studiu a pomoc při rozhodování o dalším studiu a profesní dráze. V odborných školách poradce pomáhá žákům při sestavování individuálních studijních plánů. Žáci by měli dostat informace o kvalifikacích, jichž mají dosáhnout, o obsahu studia a o kurzech, které mohou studovat v jiné vzdělávací instituci. Na poradenství pro žáky se podílí celý učitelský sbor, hlavní odpovědnost však leží na poradcích.

Žáci dostávají informace o možných účincích své volby na profesní kompetence, další vzdělávání a uplatnění na trhu práce. Školy organizují poradenské služby, které žákům usnadňují vstup do světa práce a do zaměstnání i do dalšího vzdělávání.

Podle rámcových kurikul má poradenství zajišťovat, aby žáci:

- získali dostatečné informace před vstupem do vzdělávání a během vzdělávání;
- získali informace a zkušenosti z pracovního života, podnikání a povolání;
- mohli využívat mezinárodních kontaktů při studiu a při práci;
- byli podporováni při řešení studijních a životních problémů.

Internetové zdroje v poradenských službách

Administrativa pracovních sil spravuje databázi povolání a vzdělávání a místní úřady práce (*työvoimatoimistot, arbetskraftsbyråerna*) mají informační oddělení, jejichž služby mladí lidé také využívají.

Úřad pro vzdělávání provozuje internetovou databázi o možnostech vzdělávání na různých úrovních a v různých oborech (*Koulutusnetti, Studieinfo*). Rovněž provozuje internetovou službu EDU.fi, určenou učitelům a instruktorům a každoročně publikuje průvodce vzděláváním na středoškolské a vysokoškolské úrovni. EDU.fi je portál pro vzdělávání na všech stupních, kromě vysokoškolského vzdělávání. Portál shromažďuje služby uspořádané podle úrovní, oblastí nebo témat, např. virtuální školy, předškolní vzdělávání, základní

vzdělávání, střední odborné vzdělávání, internacionalizace, speciální vzdělávání a vzdělávání přistěhovalců.

Opintoluotsi je webová služba ministerstva školství, která shromažďuje informace o možnostech vzdělávání. Webová stránka ministerstva práce je výchozím bodem pro hledání informací o pracovních příležitostech ve Finsku a v zahraničí, o možnostech vzdělávání a profesní dráhy.

Poradenství ve veřejných zprostředkovatelných práce

Administrativa pracovních sil poskytuje poradenské služby zaměstnaným, nezaměstnaným a znevýhodněným mladým lidem i dospělým.

Úřady práce poskytují kariérní poradenství především dospělým a těm, kdo již vstoupili do pracovního života. Pořádají také tzv. školení v profesní orientaci, které je především určeno nezaměstnaným.

Poradenský personál

Všichni poskytovatelé formálního vzdělávání zaměstnávají kariérní poradce, kteří musí mít kvalifikaci učitele v odborném vzdělávání a přípravě a mít alespoň roční praxi jako vyučující. Pedagogická vysoká škola pro učitele odborných škol poskytuje vzdělávání (35 kreditů), které kvalifikuje učitele pro práci školního poradce. Studenti se seznamují se sociálními faktory a metodami poradenské práce.

Vzdělávání při zaměstnání pro školní poradce nabízejí většinou univerzity, vysoké odborné školy, státní zemské úřady, Úřad pro vzdělávání a Vzdělávací středisko pro školství (*Opetusalan koulutuskeskus, Utbildningscentret för undervisningssektorn*).

Významnou roli mají také psychologové, zejména ti, kteří pracují na úřadech práce. Požadované vzdělání pro tuto profesi je magisterský titul v psychologii.

Zpracovala Anna Konopásková

---

¹ Původní názvy jsou v závorkách uvedeny ve finštině a ve švédštině.

Finové dbají na vícejazyčnost. V průběhu svého předsednictví podávali na webových stránkách zprávy také v latině. V publikaci o odborném vzdělávání důsledně uvádějí originální názvy všech institucí v obou úředních jazycích.

² Viz též Lejčková, Květa – Husová, Zorka: Vznik polytechnik (*Ammattikorkeakoulut*) ve Finsku. *Zpravodaj*, 1999, č. 9, s. 20-22. Termín polytechnika byl převzat z anglického překladu „polytechnic“, překlad „odborná vysoká škola“ je však přesnějším vyjádření termínu „*Ammattikorkeakoulu*“; *ammatti* = povolání, *korkeakoulu* = vysoká škola.

³ *Helsinská univerzitní knihovna (Helsingin yliopiston kirjasto) byla novelizovaným zákonem o univerzitách, který vstoupil v platnost 1. srpna 2006, přejmenována na Národní knihovnu (Kansalliskirjasto). Knihovna zůstává i nadále samostatnou institucí v rámci Helsinské univerzity. Další fotografie interiéru i exteriéru knihovny najdete na webové stránce knihovny <http://www.lib.helsinki.fi/english/info/gallery/kierris0.htm>*

Prameny:

Portraying Finland. Facts and insights. Helsinki, Otava 2005. 167 s. ISBN 951-1-20151-4

Kyrö, Matti: Vocational education and training in Finland. Short description. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities 2006. 73 s. (Cedefop Panorama series ; Sv. 130) ISBN 92-896-0447-6

www.eurydice.org

Obsah

Všeobecné informace	1
Stručné dějiny Finska	1
Cíle a priority vzdělávací politiky	2
Institucionální rámec systému vzdělávání	3
Legislativní rámec	3
Úloha sociálních partnerů	3
System vzdělávání	4
Střední odborné vzdělávání	5
Příprava učňů	6
Další programy pro mládež a alternativní cesty	6
Odborné vzdělávání na postsekundární úrovni	6
Odborné vzdělávání na terciární úrovni	6
Odborné vysoké školy (<i>Ammattikorkeakoulut, Yrkeshögskolor</i>)	7
Univerzity	7
Vzdělávání dospělých	8
Nejnovější politický vývoj ve vzdělávání dospělých	8
Program Noste (Lyftet)	8
Mechanismy anticipace potřeb vzdělávání	8
Prostupnost cest a nová partnerství ve vzdělávání	9
Aktualizace kurikul	9
Celostátní rámcové kurikulum	9
Kurikula poskytovatelů odborného vzdělávání	9
Individuální studijní plány	9
Modulární kvalifikace	9
Orientace a poradenství	9
Internetové zdroje v poradenských službách	10
Poradenství ve veřejných zprostředkovatelných práce	10
Poradenský personál	10